

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДІТЕЙ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ. Овчарук О.В.

доктор педагогічних наук, професор,
Інститут цифровізації освіти НАПН
України
ORCID ID: 0000-0001-7634-7922

Захист персональних даних дітей у цифрову епоху є однією з актуальних проблем у сфері інформаційної безпеки та прав людини. Діти становлять особливо вразливу категорію користувачів, персональні дані яких часто обробляються без належної правової основи, що створює ризики зловживання, дискримінації та порушення приватності. В Україні, попри наявність загального закону про захист персональних даних, відсутній спеціалізований правовий механізм, який би регулював питання приватності дітей.

Цифровізація освіти в Україні, зокрема масове використання електронних журналів, онлайн-платформ (Google Workspace for Education, Microsoft Teams, Classtime та ін.), часто не супроводжується належним аналізом ризиків для приватності дітей. Дані учнів (включно з академічною успішністю, поведінкою, медичною інформацією) збираються і зберігаються з мінімальними гарантіями захисту (Новосад, 2021) [12]. Крім того, існує практика вимушеного збору даних без усвідомленої згоди батьків, що прямо суперечить міжнародному принципу «інформованої згоди» (Council of Europe, 1981)[1].

За результатами опитувань, більшість педагогічних працівників не знайомі з вимогами GDPR або національного законодавства щодо обробки персональних даних, зокрема даних учнів (UNICEF, 2023)[13]. Те саме стосується і батьків, які не завжди розуміють, як і з якою метою збираються дані їхніх дітей, та які ризики це несе. Функції контролю в цій сфері покладено на Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, однак на

практиці ця інституція не має належних ресурсів і повноважень для системного моніторингу освітніх практик, що зачіпають персональні дані дітей (Омбудсман, 2023) [11].

Участь глобальних технологічних компаній у наданні освітніх послуг в Україні (Google, Facebook, Zoom) не супроводжується прозорими угодами про обробку даних. Часто дані українських учнів передаються за межі країни без зрозумілої юрисдикції захисту, що суперечить принципу обмеженого транскордонного обміну (OECD, 2013) [10]. Школи та місцеві органи управління освітою не мають стандартів впровадження принципу «конфіденційності за замовчуванням», що передбачає технічну та організаційну інтеграцію захисту приватності на етапі розробки будь-якого освітнього сервісу (Cavoukian, 2011) [7].

Сьогодні на міжнародному рівні діють основні документи, які стосуються до захисту персональних даних, які поширюються на органи влади, організації, інституції та осіб. Для усвідомлення, що таке персональні дані, слід звернутись до законодавства, де зазначено, що персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (абзац 10 статті 2 Закону України «Про захист персональних даних») [14]. Захист персональних даних став однією з ключових тем правового регулювання в умовах цифрової трансформації суспільства. Закон України «Про захист персональних даних» (2010) не містить окремих положень, присвячених захисту даних дітей. На відміну від Регламенту ЄС 2016/679 (GDPR), в українському законодавстві не встановлено мінімального віку, з якого дитина може самостійно давати згоду на обробку своїх персональних даних, а також не передбачено жодних особливих заходів щодо згоди батьків або опікунів (GDPR, 2016, Art. 8; Закон України, 2010) [14]. Це свідчить про невідповідність національного регулювання міжнародним стандартам і знижує ефективність правового захисту неповнолітніх в цифровому середовищі (Смокович, 2021) [12].

Зростання обсягів обробки персональної інформації потребує

системного нормативного забезпечення, яке базується як на міжнародних, так і на національних актах. Це акти міжнародних структур, зокрема Організації Об'єднаних Націй, ОЕСР, Ради Європи, Європейського Союзу та ін.

До основоположних міжнародних документів, що закладають основу для регулювання процедур захисту персональних даних можемо віднести Керівні принципи регламентації комп'ютеризованих картотек, що містять дані особистого характеру, ухвалені Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 45/95 від 14 грудня 1990 р. (United Nations, 1990) [5]. Цей документ став першим та вміщує принципи та вимоги законності, обмеження мети збору, точності, збереження та безпеки обробки.

У 1980 р. Організація з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) прийняла Базові принципи захисту недоторканності приватного життя і транскордонних потоків персональних даних, оновлені у 2013 р. (OECD, 2013) [10]. Документ визначив вісім основоположних принципів, зокрема обмеження збору, відкритість, безпеку даних, підзвітність обробників. Конвенція № 108 Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 1981 року (Council of Europe, 1981) стала першим обов'язковим міжнародним договором у сфері приватності. Вона регламентує основні права суб'єкта даних, обмеження обробки, а також питання транскордонної передачі.

Захист персональних даних дітей у ЄС має особливе значення, цьому питанню приділяється значна увага. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 р. (European Parliament and Council, 1995) встановила правову базу захисту персональних даних у межах Європейського Союзу. Вона запровадила вимоги до згоди суб'єкта, інституційного контролю, повідомлення про обробку даних. Згодом її замінив Загальний регламент про захист даних (GDPR), що діє з 2018 р. [9].

У межах Загального регламенту про захист даних (GDPR) захист дітей визнається пріоритетним через їхню особливу вразливість. Відповідно до

статті 8 GDPR, дитина має бути не молодшою за 16 років, щоб самостійно надати згоду на обробку персональних даних у цифрових сервісах. Однак держави-члени ЄС можуть знизити цю межу до 13 років [2; 3]. Для дітей молодшого віку згода має надаватися або схвалюватися законними представниками.

Окрему увагу приділено таким принципам, як прозорість (надання зрозумілої та доступної інформації), мінімізація обсягу зібраних даних, обмеження автоматизованого прийняття рішень, а також заборона профілювання в комерційних цілях. У контексті освітніх закладів GDPR встановлює обмеження на передачу даних третім сторонам, зокрема EdTech-компаніям, без належної правової підстави.

Європейський Союз також розробляє етичні рамки проектування цифрових продуктів для дітей, подібні до Children's Code у Великій Британії. Ці ініціативи мають на меті підвищення стандартів конфіденційності для дитячої аудиторії в онлайн-середовищі (European Commission, 2023) [2].

Отже, Україна потребує оновлення правового регулювання захисту персональних даних дітей у відповідності до європейських норм. Це включає ухвалення спеціального підзаконного акту щодо захисту приватності дітей, запровадження вікових меж надання згоди, підвищення цифрової грамотності педагогів, посилення державного нагляду та стимулювання принципу «privacy by design» у школах.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. (1981). *Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (ETS No. 108)*. <https://www.coe.int/en/web/data-protection/convention108>
2. European Commission. (2023). *Children and the GDPR*. https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection_en
3. European Parliament and Council. (1995). *Directive 95/46/EC on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31995L0046>
4. OECD. (2013). *The OECD Privacy Framework*. https://www.oecd.org/sti/ieconomy/oecd_privacy_framework.pdf

5. United Nations. (1990). *Guidelines for the Regulation of Computerized Personal Data Files*. <https://digitallibrary.un.org/record/92046>
6. Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.
7. Cavoukian, A. (2011). *Privacy by Design: The 7 Foundational Principles*. Information and Privacy Commissioner of Ontario. <https://www.ipc.on.ca/wp-content/uploads/Resources/7foundationalprinciples.pdf>
8. Council of Europe. (1981). *Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data* (ETS No. 108). <https://www.coe.int/en/web/data-protection/convention108-and-protocol>
9. European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation)*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
10. OECD. (2013). *The OECD Privacy Framework*. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/sti/ieconomy/oecd_privacy_framework.pdf
11. Омбудсман. (2023). *Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав людини і громадянина*. <https://ombudsman.gov.ua/files/Reports/Dopovid2023.pdf>
12. Смокович, О. (2021). Захист персональних даних дітей у цифровому середовищі: міжнародні стандарти та національні виклики. *Інформаційне право України*, 4(36). С. 45-52.
13. UNICEF. (2023). *Діти в цифровому середовищі: аналітичний огляд*. <https://www.unicef.org/ukraine/media/20203/file/digital-report-children-ukraine.pdf>
14. Закон України «Про захист персональних даних», №2297-VI від 01.06.2010. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

ЗНАННЯ - ОДНА ІЗ ОСНОВ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ДІТЕЙ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ. Фурашев В.М.

кандидат технічних наук, с.н.с., доцент
Державна наукова установа «Інститут
інформації, безпеки і права Національної
академії правових наук України»
ORCID ID: 0000-0001-7205-724X

Людство існує у суцільному інформаційному просторі, в якому кожна жива істота є інформаційною системою – елементарною (простою) або більш розвинутою (складною) та одночасно є джерелом і користувачем інформації.